

جنگ تحمیلی پنهان: دزفول این بار در محاصره کلمات غریب^۱

سوسن قهرمانی قاجار^۲
ساره پورصدوقی^۳

تاریخ دریافت: ۹۲/۴/۵

تاریخ تصویب: ۹۲/۹/۲۶

چکیده

کشف نمود برنامه آموزشی نهفته در کتاب‌های آموزش زبان انگلیسی تجاری در درک بهتر صنعت آموزش زبان انگلیسی و اهداف آن مؤثر است. در این راستا، در این مطالعه موردی، نخست متن دو مجموعه از محبوب‌ترین کتاب‌های آموزش زبان انگلیسی تجاری تدوین شده برای تدریس این زبان در سراسر جهان که در دزفول نیز در مدت ده سال پس از جنگ تحمیلی (۱۳۸۰-۱۳۷۰) تدریس شده، یعنی کتاب‌های «هید وی» و «نیو هید وی»، به صورت استقرایی مورد تحلیل قرار گرفتند. پس از آن،

^۱ شناسه دیجیتال (DOI): 10.22051/jlr.2015.1858

^۲ دانشیار و عضو هیئت علمی گروه آموزش زبان انگلیسی، دانشگاه الزهراء (س)؛ s.ghahremani@alzahra.ac.ir

^۳ دانشجوی دکتری گروه آموزش زبان انگلیسی، دانشگاه الزهراء (س) (نویسنده مسئول)؛

s.poursaduki@alzahra.ac.ir

کدهای ظاهر شده از این تحلیل متنی با نمودشان در محیط دزفول مقایسه شدند. نمود کدها در محیط دزفول از طریق مصاحبه با مدیران آموزشگاه‌های زبان و معلمان و دانش‌آموزان آن دوره به دست آمده است. از بررسی داده‌های جمع‌آوری شده معلوم شد که نه تنها کدهای به دست آمده از کتاب‌های «هد وی» و «نیو هد وی» ارزش‌های مبلغان و نویسندگان خود را تبلیغ می‌کنند بلکه بسیاری از این ارزش‌ها با ارزش‌های زبان‌آموزان دزفولی به عنوان گروهی از زبان‌آموزان ایرانی در تضاد هستند. این مسئله در درازمدت می‌تواند مسبب استقرار ارزش‌های این کتاب‌ها و سلطه آنها در بافت و محیطی که در آن تدریس می‌گردند، شود. بدین ترتیب در این مقاله تلاش می‌شود که اهمیت نقش برنامه آموزشی نهفته در فرایند آموزش زبان انگلیسی به فعالان این حوزه آشکار شود تا هنگام انتخاب مطالب درسی و کتاب‌ها به اندازه برنامه آموزشی رسمی به آن توجه نمایند.

واژه‌های کلیدی: برنامه آموزشی نهفته، برنامه آموزشی رسمی،

کتاب‌های تجاری آموزش زبان انگلیسی، سلطه زبان

۱. مقدمه

کتاب‌های درسی نقش مهمی را در تعیین محتوا و روش‌های آموزش زبان انگلیسی بازی می‌کنند. از آنجا که کتاب‌های آموزش زبان انگلیسی تجاری کتاب‌هایی هستند که بدون در نظر گرفتن نیازهای آموزشی گروه خاصی از مخاطبان یا زبان‌آموزان و با محتوا و روش آموزشی یکسان برای همه زبان‌آموزان تدوین می‌شوند، از این منظر قابل بررسی هستند. برنز^۱ (۱۹۸۵) در رساله دکترای خود در مورد برنامه آموزشی زبان انگلیسی در محیط‌های غیربومی به این نتیجه رسید که مطالب کتاب‌های درسی تا حد زیادی تعیین‌کننده نوع اطلاعات و نحوه استفاده از آنها هستند. برخی از مطالعات به چگونگی نقش کتاب‌ها در

^۱ Berns

پیشبرد اهداف دولت‌ها می‌پردازند. فیلیپسن^۱ (۱۹۹۲) پیشبرد و منتشر شدن کتاب‌های آموزش زبان انگلیسی در سطح جهان را به‌عنوان سرمایه‌گذاری جان‌دار دولت در این زمینه می‌بیند که نقش برنامه عملیاتی ایدئولوژیکی و اقتصادی را در راستای ترقی تجارت و انتشار عقاید برای دولت بریتانیا بازی می‌کند. پروگلر^۲ (۲۰۱۱) هم درباره نقش کتاب‌ها در بسته‌بندی کردن نوع خاصی از دانش و صدور آن به سراسر دنیا برای اعمال سلطه بر دانش ملل دیگر روشنگری می‌کند.

بدون شک در تدوین هر مجموعه کتاب آموزش زبان انگلیسی، برنامه‌ای آموزشی در نظر گرفته شده است. بخشی از این برنامه آموزشی آشکار و بخشی دیگر پنهان است. پژوهشگران رشته آموزش زبان انگلیسی جنبه آشکار را برنامه آموزشی رسمی^۳ و جنبه پنهان آن را برنامه آموزشی نهفته^۴ می‌نامند (کلیکایا^۵، ۲۰۰۴؛ کانینگورث^۶، ۱۹۹۵). برنامه آموزشی نهفته بیش از ۵۰ سال است که به دلیل اهمیتش در راستای درک ماهیت تحصیل در کل و چگونگی تحت‌تأثیر قرار دادن انتخاب‌های زندگی افراد به یکی از مهم‌ترین موضوع‌های پژوهش تبدیل شده است (پارسونز^۷، ۱۹۵۹؛ بولز^۸ و جینتر^۹، ۱۹۷۶؛ اپل^{۱۰}، ۱۹۸۲؛ مک لارن^{۱۱}، ۱۹۸۹؛ گودوین^{۱۲}، ۲۰۱۰). در سال‌های اخیر، تمایلات پژوهشی گسترده‌ای به کشف این مفهوم در برنامه آموزشی و محتوای کتاب‌های تجاری آموزش زبان انگلیسی به‌عنوان جزئی از تحصیل پرداخته‌اند تا در مورد صنعت آموزش زبان انگلیسی (ELT) روشنگری کنند (هالی^{۱۳}، ۱۹۹۰؛ کانینگورث، ۱۹۹۵؛ هرست^{۱۴}، ۲۰۰۴؛ کلیکایا، ۲۰۰۴). هالی (۱۹۹۰) این برنامه آموزشی را برنامه آموزشی خاموش می‌نامد و در

¹ Philipson

² Proglar

³ official curriculum

⁴ hidden curriculum

⁵ Klickaya

⁶ Cunningsworth

⁷ Parsons

⁸ Bowles

⁹ Gintis

¹⁰ Apple

¹¹ McLaren

¹² Goodwin

¹³ Holly

¹⁴ Hurst

این زمینه که چگونه آموزش زبان پیام‌های فرهنگی و ایدئولوژی را منتقل می‌کند، به توضیح و تفصیل می‌پردازد. کانینگورث (۱۹۹۵) در تأیید هالی (۱۹۹۰) بیان می‌کند که برنامه آموزشی (که مطالب درسی تنها قسمتی از آن را تشکیل می‌دهند) نمی‌تواند خنثی باشد چرا که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم بازتاب دیدگاهی خاص از نظم اجتماعی و سیستم ارزشی است و همچنین می‌تواند گویای گرایش‌ها و ارزش‌هایی باشد که هر چند آگاهانه ذکر نشده‌اند اما محتوا و تصویر مطالب درسی و کل برنامه آموزشی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. البته در اینجا این مسئله مطرح می‌شود که چگونه ممکن است مؤسسه‌هایی که این مقدار هزینه صرف تدوین کتاب‌ها می‌کنند، ناآگاهانه از مفاهیم ارزشی که سفیران آنان در کتاب‌هایشان هستند، بهره‌برداری کنند. این گونه است که کلیکایا (۲۰۰۴) نیز مدعی است که بسیاری از کارشناسان آموزش و پرورش بر این باورند که برنامه آموزشی نهفته بسیار مؤثرتر از برنامه آموزشی رسمی عمل می‌کند. این ادعا به خودی خود مهر تأییدی بر آگاهانه بودن محتوای برنامه آموزشی نهفته است.

به هر حال برخی از مطالعات از شکست و ناسازگاری استانداردها و روش‌های فرهنگی کتاب‌های تجاری آموزش زبان انگلیسی، که ادعای داشتن برنامه‌های آموزشی نوآورانه را دارند، خبر می‌دهند. این موارد بیشتر توسط معلمان غیربومی انگلیسی در زمینه فرهنگ‌های بومی نه تنها از لحاظ جهان‌بینی کلی بلکه روش‌های یادگیری و آموزش تجربه شده است (کارلز^۱، ۱۹۹۸؛ هالیدی^۲، ۱۹۹۴؛ هوی^۳، ۱۹۹۷؛ کاراواس دوکاس^۴، ۱۹۹۵، ۱۹۹۶؛ نونان^۵، ۲۰۰۳؛ ودل^۶، ۲۰۰۳؛ کیرکگوز^۷، ۲۰۰۷). بنابراین مدرسان و طراحان برنامه‌های آموزشی باید مسئله برنامه آموزشی را در طراحی برنامه آموزشی جدید و یا انتخاب کتاب‌های خاص در سطح ملی یا دولتی جدی بگیرند چرا که شکست آنها سبب به هدر رفتن زمان، هزینه‌ها و تلاش‌ها در این زمینه می‌شود. غفلت از برنامه آموزشی نهفته

¹ Carless

² Holliday

³ Hui

⁴ Karavas-Doukas

⁵ Nunan

⁶ Wedell

⁷ Kirkogz

کتاب‌های آموزش زبان انگلیسی همچنین می‌تواند باعث گوشه‌نشین شدن تفکر ملی و بومی شود.

نظر به اهمیت موضوع، در این مطالعه تلاش بر این است که با استفاده از روش تحلیل متن استقرایی، برنامه آموزشی نهفته کتاب‌های رایج آموزش زبان انگلیسی از منظر مطابقت با تعریف مک‌لارن از برنامه آموزشی نهفته در اثر معروف او به نام «زندگی در مدرسه» مورد بررسی قرار گیرد؛ در این تعریف برنامه آموزشی نهفته به «برنامه آموزشی که گروه خاصی را بر گروه دیگر بر اساس نژاد، طبقه، جنسیت و دیگر فاکتورها ارجحیت می‌دهد» اطلاق شده است (مک‌لارن، ۱۹۸۹: ۲۶). در این روش تحلیل متن که در مطالعات قبلی دیده نمی‌شود، بدون به کارگیری هیچ الگو یا فهرست از پیش تعیین شده‌ای، کل مقوله‌های موجود در کتاب‌ها بر اساس طبقه‌بندی موضوعات موجود نمایان می‌شوند. نکته دیگری که این تحقیق را از سایر تحقیق‌ها متمایز می‌سازد، انتخاب کتاب‌های رایج آموزش زبان انگلیسی یعنی *هد وی*^۱ و *نیو هد وی*^۲ برای تحلیل متنی^۳ استقرایی است. این کتاب‌ها به مدت ده سال پس از جنگ تحمیلی در شهر دزفول تدریس شده‌اند. این انتخاب به دو دلیل صورت گرفته است: اول سابقه انقلابی، مذهبی و مبارزاتی مردم دزفول و پایداری آنان در طول هشت سال جنگ تحمیلی و دیگر، حساسیت دوران پس از جنگ تحمیلی به دلیل نیاز مبرم به بسیج همه نیروها برای بازسازی شهر و جبران صدمات جنگ، که به نظر می‌رسد که این ویژگی‌های بافتی نقش برنامه آموزشی نهفته در زندگی زبان‌آموزان را به شکل برجسته‌تری نشان خواهند داد.

۲. جمع‌آوری داده‌ها

۲.۱. دزفول

شهر دزفول در شمال شرقی خوزستان و جنوب غربی ایران در ساحل رود دز واقع شده است. مردم این شهر در انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی رشادت‌های زیادی از خود نشان دادند و به همین دلیل است که چهارم خرداد را روز مقاومت، روز دزفول می‌نامند. انتخاب

¹ Head way

² New Head way

³ content analysis

بافت این شهر برای این مطالعه به دلیل سابقه انقلابی، جو مذهبی و بافت محدود بومی و به دوش کشیدن آسیب‌های جنگ تحمیلی می‌باشد که سبب شده است زبان آموزان آن تجربه‌ای متفاوت از یادگیری زبان انگلیسی داشته باشند چرا که هر زبان آموز متناسب با زمینه‌هایی که دارد، نیازها و خواسته‌های متفاوتی از یادگیری دارد.

۲.۲. روش پژوهش

در این تحقیق، برنامه آموزشی نهفته در کتاب‌های دانش آموز *هید وی* و *نیو هید وی* تألیف جان سرز^۱ و لیز سرز^۲، که در مدت ده سال پس از جنگ تحمیلی در دزفول تدریس شدند، به روش تحلیل متنی بررسی شده است. در این راستا، داده‌ها بر اساس موضوع‌های به‌دست آمده از عنوان درس‌ها، فعالیت‌های اصلی خواندن، نوشتن، شنیدن و صحبت کردن هر درس *هید وی* و *نیو هید وی* کدگذاری شدند، و مقوله‌ها و کدهای نمایان شده به روش تحلیل متنی استقرایی برای بنیان نهادن نظریه پردازی داده‌بنیاد^۳ ارائه گردیدند. در ادامه، پس از انجام مصاحبه با مدرسان، زبان آموزان و مدیران مؤسسه‌های آموزش زبان انگلیسی دزفولی در ده سال پس از جنگ تحمیلی یعنی از سال ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۰، ارتباط تجربه‌شان در حیطه آموزش زبان و کتاب‌های مطالعه شده با زندگی واقعی‌شان از طریق مقایسه مقوله‌های به‌دست آمده از تحلیل متنی استقرایی کتاب‌های *هید وی* و *نیو هید وی* با نمودشان در زندگی مصاحبه‌شوندگان مورد کاوش قرار می‌گیرد. در نهایت، برای بالا بردن اطمینان از فرایند کدگذاری، هر دو محقق کدها را چندین بار بررسی کردند.

۳. بحث

از تحلیل متنی کتاب‌های *هید وی* و *نیو هید وی*، ۹ مقوله به دست آمد که به ترتیب از این قرارند: روش زندگی، تحصیل، علم و فناوری، طبقه‌ها و فعالیت‌های اجتماعی، فرهنگ، رسانه و مدل‌های اجتماعی، تعصبات قومی. کدهای مرتبط با این مقوله‌ها در جدول ۱ آمده‌اند.

¹ John Soars

² Liz Soars

³ grounded theory

جدول ۱: مقوله‌های پدیدار شده از تحلیل متنی کتاب‌های *هید وی* و *نیو هید وی* و کدهای مرتبط

مقوله‌ها	کدهای مرتبط
روش زندگی	سفر، تفریحات، خانه و خانواده، مشاغل و تجارت، خرید، غذا، آرزوها و برنامه‌ها، ظاهر و شخصیت، روابط انسانی، آداب و رسوم
تاریخ	جنگ‌های اول و دوم جهانی، جنگ سرد
جغرافیا	کشورهای انگلیسی‌زبان، اروپا و آمریکا
تحصیل	مؤسسات آموزش زبان انگلیسی در انگلستان و آمریکا، دانشگاه‌های بریتانیا
علم و فناوری	دانش دایره‌المعارفی با محوریت اروپا و آمریکا، مظاهر پیشرفت زندگی مادی
طبقه‌ها و فعالیت‌های اجتماعی	طبقه متوسط اجتماع، فعالان حقوق زنان، محیط زیست و مؤسسه‌های خیریه
فرهنگ	ادبیات، موسیقی، رقص و فیلم
رسانه و الگوهای اجتماعی	بی بی سی، تایمز و هنرپیشگان، رقاصان، خوانندگان
تعصبات قومی	اسکاتلندی‌ها

از آنجا که مقوله روش زندگی گسترده است، کدهای مرتبط با آن در جدول شماره ۲ همراه موضوع‌های زیرشاخه‌شان آمده‌اند تا تصویر کاملی از مفاهیم کشف شده ترسیم شود.

جدول ۲: مطالب مرتبط با کدهای زیرشاخه مقوله روش زندگی

کدها	موضوع‌های مرتبط
سفر و توریسم	سفرهای خارجی
تفریحات	ورزش‌ها، تفریحات ناسالم و مسافرت رفتن
خانه و خانواده	خانه و خانواده انگلیسی
مشاغل و تجارت	موقعیت اقتصادی، رفاه اجتماعی و پیشرفت
خرید	چگونگی خرید، فروشگاه‌های معروف و بزرگ
غذا	عادت‌های غذایی انگلیسی، انواع روش‌های بیرون غذا خوردن
آرزوها و برنامه‌ها	سفر و پیشرفت مادی از طریق دستیابی به موقعیت شغلی بهتر
ظاهر و شخصیت	جذابیت‌های ظاهری افراد خصوصاً زنان، مهارت‌ها و توانایی‌های افراد
روابط انسانی	روابط نامحرمان پیش از ازدواج، شکست روابط خانوادگی
آداب و رسوم	مناسبت‌های اروپایی

۳.۱. روش زندگی

این مقوله به عنوان سرشاخه کدهایی که در جدول ۲ آمده‌اند، بازتاب همه مفاهیم و یا به اصطلاح موضوع‌هایی است که نشئت گرفته از زندگی روزمره افراد است و در ادامه به تفصیل به مطالب وابسته به آن پرداخته شده است.

۱. سفر: سفرهای خارجی از مطالبی است که مکرر در کتاب‌های *هدوی* و *نیوهدوی* دیده می‌شود و این در حالی است که این امکان برای شهروندان تمام کشورها وجود ندارد. در آغاز دهه ۱۹۸۰ میلادی تا به حال، سفرهای خارجی برای شهروندان انگلیسی آسان شده است و این به توسعه صنعت نقل و انتقالات هوایی از آغاز دهه ۱۹۷۰ میلادی در این کشور و همچنین افزایش پیشنهادهای اپراتورهای تورها برای سفرهای ارزان تعطیلاتی مرتبط است (هیجینز^۱، اسمیت^۲ و استوری^۳، ۲۰۱۰). در هر حال این امکانی است که در اواخر دهه ۱۹۸۰ برای سفر در اختیار شهروندان بریتانیایی قرار گرفته است که به اقتصاد بریتانیا، ارزش پوند و روابط دیپلماسی دولت انگلستان با سایر کشورها مربوط می‌شود (سینگ^۴، ۲۰۰۸). در بافتی که این مطالعه انجام شده است، یعنی شهر دزفول، به دلیل شرایط حساس پس از جنگ تحمیلی، جنگ زده بودن شهر و نیاز مبرم به بازسازی شهر، وضعیت معیشت مردم در شرایط حداقلی بوده و سفر کردن برای بیشتر مردم چندان امکان‌پذیر نبوده است. یکی از معلمان به شکل زیر مفهوم سفر برای دزفولی‌ها را توصیف می‌کند:

«اکثریت والدین در آن زمان سنتی و کم‌سواد بودند و کمتر به سفر فکر می‌کردند، در بهترین حالت سفر به مکه.»

۲. تفریحات: تفریحات در این کتاب‌ها در برنامه‌های افراد در آخر هفته و تعطیلات جلوه می‌کنند. آنها نشانگر روش زندگی افراد و علائق آنها هستند؛ همچنین وضعیت اقتصادی

¹ Higgins

² Smith

³ Storey

⁴ Singh

افراد از روی کارها و تفریحات آنها در اوقات فراغشان معلوم می‌شود. ورزش، سفر، کارهایی چون مطالعه، گوش دادن به موسیقی، رفتن به دیسکو و کاریوکی^۱ خواندن از جمله این کارها و تفریحات هستند. اما مهم‌ترین تفریح دزفولی‌ها در سال‌های پس از جنگ، دیدار فامیل و دوستان بوده است. در مورد پسرهای دزفولی، شنا کردن در رودخانه دز و سپری کردن آخر هفته در باغ‌های مرکبات اطراف شهر از جمله گزینه‌هایی است که به اقلیم مربوط می‌شود. شایان ذکر است که برای بسیاری از دزفولی‌ها که اعضای خانواده خود را در طول جنگ از دست داده بودند، دیگر تفریح مفهومی نداشت چرا که حوصله آن را نداشتند و یا حتی از تفریح احساس گناه می‌کردند؛ چنانچه یکی از زبان‌آموزان دزفولی در سال‌های پس از جنگ اظهار می‌کند: «پس از شهادت دایی‌ام، سال‌ها طول کشید تا مادرم مثل قبلاً شود؛ او از بیرون رفتن لذت نمی‌برد و بیشتر دوست داشت در خانه بماند و نماز و دعا بخواند. فقط به خاطر ما بعضی وقت‌ها به دیدن مناظر طبیعی می‌آمد؛ من فقط چهار سالم بود اما خوب می‌فهمیدم مادرم چه حسی دارد». برای بعضی از کودکان دزفول، تفریح به معنای رفتن به شهیدآباد (مزار شهدا در دزفول) در روزهای پنج‌شنبه بوده است به طوری که این کودکان از جمله خود محقق_بازی‌ای به نام شهیدآباد داشتند که در آن، رفتار مادران خود را که روی مزار شهدا گریه می‌کردند، تقلید می‌کردند و برخی خوراکی‌های محلی را به نیت اموات (شهیدان) می‌پختند و به مردم می‌دادند. در کل، شرایط خاص پس از جنگ باعث جلوه خاصی از مفهوم تفریح در این شهر شده بود.

۳. خانه و خانواده: خانواده در کتاب‌های *هدِ وی* و *نیو هدِ وی* در اعضای خانواده انگلیسی، ازدواج، طلاق و وفاداری نمایان می‌شود. دوستی بین افراد نامحرم و حیوانات خانگی نیز در عکس‌های فامیلی به عنوان اعضای خانواده نمایان می‌شوند. در درس‌های مربوط به خانه، توصیف مدل خانه بریتانیایی، اتاق‌ها و اثاثیه‌اش صورت گرفته است. بنابر تجربه زندگی خود محقق در دزفول، در فرهنگ مردم دزفول همه چیز حول محور خانواده می‌چرخد و حفظ حریم‌های آن از واجب‌ترین امور به شمار می‌رود.

^۱ روشی از خواندن که فرد عادی روی موسیقی از پیش ضبط شده یک خواننده معروف می‌خواند.

۴. مشاغل و تجارت: در کتاب‌های *هید وی* و *نیو هید وی* شغل افراد ارتباط عمیقی با موقعیت اقتصادی، رفاه اجتماعی و کارهای روزانه، ساعت کار و اوقات فراغت دارد. مشاغل به‌طور مکرر از طریق آموزش لغات مربوط به مشاغل معرفی می‌شوند. یکی از مفاهیم مرتبط، مهاجران را که در انگلستان اقامت دارند، معرفی می‌کند که همه موقعیت‌های شغلی مناسب دارند. اما دزفول در اوایل دهه نود هنوز شهری کوچک است که تنوع شغلی چندانی در آن مشاهده نمی‌شود. بنابر گفته یکی از معلمان در مصاحبه‌ها: «دزفول آن زمان امکاناتی را که امروز در اختیار دارد، نداشت و شهری بود که اقتصادش حول محور کشاورزی و دادوستد سنتی می‌گشت. شهر جوئی راحت داشت و بچه‌ها در آن در زمینه تحصیلات بسیار هدفمند بودند و به ادامه تحصیل به‌عنوان مفری از زندگی یکنواختشان نگاه می‌کردند». فرصت‌های شغلی محدودی در این زمان در این شهر بود که سبب تکاپوی جوانان در این شهر می‌شد تا برای کمبودهای موجود (که بسیاری از آنها ناشی از جنگ بود) به فکر راه چاره باشند. این راه، ادامه تحصیل بود.

۵. این کد در مؤلفه‌هایی چون خریدهای لازم برای منزل، عادت‌های خرید گزینه‌ها و قیمت‌ها دیده می‌شود. مراکز خرید بزرگ و به‌روز (مارکس و اسپنسر، و هارودز)، خیابان‌های معروف برای خرید در کشورهای انگلستان، ایالات متحده، استرالیا و اروپا (نوی‌سویات در ورشو) در این بخش معرفی شده‌اند.

۶. غذا: غذا مقوله‌ای است که در این کتاب‌ها با زیرشاخه‌ها و کدهای متعددی همچون غذاها و نوشیدنی‌های مورد علاقه، عادت‌های غذایی و نوشیدنی انگلیسی، و آشپزی بریتانیایی دیده می‌شود. همبرگر و کوکاکولا مکرراً به‌عنوان غذا و نوشیدنی محبوب در سراسر دنیا از زمان اختراعشان معرفی شده‌اند و جزو اختراعات محبوب بشر طبقه‌بندی می‌شوند و با عکس‌هایی چون اقوام بدوی در حال نوشیدن کولا در صحرا، بانویی بی‌حجاب در حال نوشیدن کولا، و مرد و زن جوانی در حال نوشیدن کولا دیده می‌شوند. انواع رستوران‌ها هم به‌عنوان مطلب مربوط به این مقوله استخراج شده است که به عادت

بیرون غذا خوردن مرتبط است. این در حالی است که در دهه ۱۹۹۰ هنوز این تعداد رستوران فست‌فود در دزفول باز نشده بود و بیشتر مردم در خانه آشپزی می‌کردند و اساساً برای زنان دزفولی برازنده نبود که از بیرون غذای آماده بگیرند.

۷. آرزوها و برنامه‌ها: افراد در گزینه‌ها و تصمیم‌های آنها برای سفر، آخر هفته و برنامه‌ها و تعطیلات، همچنین پیشرفت شغلی و درآمد دیده می‌شوند. برای زبان‌آموزان دزفولی، آرزوها و برنامه‌ها از جنس ساختن دوباره زندگیشان در دزفول پس از یک جنگ طولانی در شرایط بد رکود اقتصادی دوران پس از جنگ و بهبود معیشت خود و خانواده‌شان بود. در این راستا، ادامه تحصیل راه حلی بود که آنها پس از گذشتن از سد کنکور به دنبالش بودند. این گونه بود که تقویت درس زبان انگلیسی از مهم‌ترین مسائل آنان به شمار می‌رفت چرا که در مدارس به‌درستی به آن پرداخته نمی‌شد. همان‌طور که یکی از معلمان آن دوران بیان می‌کند: «بیشتر بچه‌ها در آن زمان در زمینه تحصیلات بسیار هدفمند بودند و به ادامه تحصیل به‌عنوان مفری از زندگی یکنواختشان نگاه می‌کردند.... معلمان زبان انگلیسی در مدارس راهنمایی و دبیرستان اکثراً حدود چهار سال سن داشتند و طرفدار تدریس از روش گرامر-ترجمه و یادگیری از طریق تکرار و حفظ کردن بودند، فقط به تدریس کتاب درسی و تمام کردن آن از لحاظ کمی اهمیت می‌دادند».

۸. ظاهر و شخصیت: ظاهر و شخصیت افراد از طریق لباس، عادت‌ها، توانایی‌ها و مهارت‌ها و شغلشان در کتاب *وِی و نیوهِدِ وِی* منعکس شده‌اند. سخن گفتن به زبان‌های متفاوت، ورزش کردن، نواختن ساز و رقصیدن از مهارت‌های نام‌برده هستند. مُد هم از مفاهیم مرتبط با ظاهر افراد در دهه‌های مختلف است؛ مانند لباس‌های زنانه در دهه ۱۹۴۰ و ۱۹۸۰. از آرایش کردن نیز در ترانه‌ای نام‌برده شده است. برای دزفولی‌ها با اعتقادات مذهبی و انقلابی مسلماً چنین رفتارهایی به هیچ وجه پذیرفته‌شده نبوده و نیست. گفته‌های از یکی از معلمان گواهی است بر این مطلب: «خوب الآن خیلی فرق کرده، خب شما میدونین دزفول یک شهر مذهبی هست و هر نوع پوششی، هر نوع بیرون رفتنی، هر

نوع آرایشی پذیرفته شده نبود و خیلی چیزها رعایت می شد و خیلی چیزها انگشت نما می شد.»

۹. روابط انسانی: این مفهوم در هر دو مجموعه در کدهایی چون روابط دانشجویان، ملاقات اتفاقی دوستان نامحرم قدیمی، دخترانی که در سن نوجوانی با وجود عدم رضایت خانواده از روابطشان خانه را ترک می کنند، مردان متأهلی که خانواده خود را ترک می کنند، پدیدار است. نمود این کدها با جو و بافت دزفول به عنوان شهری انقلابی و مذهبی ناهمگون است.

۱۰. آداب و رسوم: آداب و رسوم در بُعد آمریکایی و اروپایی، خصوصاً بریتانیایی و یا سایر کشورهای انگلیسی زبان آمده اند (کریسمس، ایستر، ولنتاین و غیره). به مراسم مذهبی تنها یک بار آن هم در مورد یک خانواده برزیلی که یک شنبه ها همیشه به کلیسا می روند، اشاره شده است. آداب و رسوم نوروز، ماه محرم و رمضان از مهم ترین مراسم ها در دزفول هستند. در دزفول، هنوز هم هیچ مراسمی به پرشوری مراسم محرم برگزار نمی شود.

۳.۲. تاریخ

تاریخ کاملاً آمریکایی، بریتانیایی و اروپایی است. وقایع تاریخی جنگ جهانی دوم و جنگ سرد در کانون توجه این کتاب هاست و این به دلیل دوره تاریخی است که اولین بار این کتاب ها در آن به چاپ رسیده اند. خراب شدن دیوار برلین، افول کمونیسم، رقابت های اتحادیه جماهیر شوروی و ایالات متحده در طول جنگ سرد از این جمله اند.

۳.۳. جغرافیا

این مقوله در کدهای مرتبط با تدریس ملیت ها قرار می گیرد. پرچم ها، طبیعت، اطلاعات جمعیت شناسی، محصولات و کالاهای کشورهای انگلیسی زبان توصیف شده اند. کشورهای مشترک المنافع شامل انگلستان، استرالیا، کانادا و نیوزلند به مناسبت های مختلف معرفی

می شوند و نمود هر موضوعی در وهله اول در این کشورها مورد توجه است. در مورد اروپا باید گفت که زمینه موضوعی و توضیحات مرتبط با اروپای غربی و شرقی به سبکی متفاوت ارائه شده است. اروپای غربی از طریق صنعت توریسم، اطلاعات جمعیت شناسی، امکانات، اقتصاد، واردات و صادرات و سرگرمی های مردم آن معرفی می شود در حالی که کشورهای اروپای شرقی از طریق تغییرات سیاسی دهه های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ در ارتباط با افول سلطه کمونیسم بر این کشورها معرفی می گردند.

۳. ۴. تحصیل

آموزشگاه های زبان انگلیسی در ایالات متحده و انگلستان و دانشجویانی که از سراسر دنیا برای یاد گرفتن زبان انگلیسی به این آموزشگاه ها می آیند و تجربه های لذت بخشی که در آنها کسب می کنند، از کدهای مرتبط با این مقوله است. تحصیل برای دزفولی ها به عنوان پلی به سوی پیشرفت و اشتغال بوده است.

۳. ۵. علم و فناوری

این مقوله نیز کاملاً نمود اروپایی و آمریکایی دارد چرا که از طریق کدهای مرتبط با اختراعات و سمبل های پیشرفت این کشورها معرفی می شود. اختراعات شامل تلویزیون، تلفن، خودکار، ماشین، بمب اتم، هواپیماهای گنگرود و غیره اند. سمبل های پیشرفت نیز در زندگی شهری و امکانات آن نمودار می شوند. آسمان خراش ها از مظاهر پیشرفت هستند. آنچه در جهان در مدت ۶۰ دقیقه رخ می دهد نیز به ترتیب شامل این وقایع هستند: رشد جمعیت، تسلیحات، ضربان قلب، افزایش تعداد بطری های کوکاکولا، همبرگرهای مک دونالد، تولید نوشیدنی در اسکاتلند، نامه های فرستاده شده، تماس های تلفنی در پنتاگون، کالاهای فروشگاه زنجیره ای هارودز، مسافرانی که از طریق فرودگاه هیثرو سفر می کنند، ماشین ولکس واگن که در آلمان تولید می شود به عنوان نماد پیشرفت لحظه به لحظه بشریت نامبرده شده اند. آنچه از مظاهر علم و فناوری در این کتاب ها نام برده شده است در زادگاه محقق در آن زمان به ندرت دیده می شد.

۳.۶. طبقه‌ها و فعالیت‌های اجتماعی

شخصیت‌های اصلی موجود در کتاب‌ها از افراد طبقه متوسط هستند. فعالان محیط زیست در انگلستان و کارهای خیریه و فعالان حق رأی زنان نیز از کدهای مربوط به فعالیت‌های اجتماعی هستند.

۳.۷. فرهنگ

هنر، موسیقی، ادبیات و فیلم‌ها از کشورهای خاص ذکر می‌شوند. هنر کاملاً اروپایی، ادبیات بریتانیایی، فیلم‌ها امریکایی و از هالیوود و موسیقی آمریکایی و بریتانیایی است. نویسندگان بریتانیایی فعال در ژانرهای مختلف معرفی می‌شوند. جین آستن، توماس هاردی، چالز دیکنز، و سلویا یانگ تنها چند مثال از این دسته‌اند.

۳.۸. رسانه‌ها و الگوهای اجتماعی

رسانه‌ها در فرم‌های مختلف دیده می‌شود؛ روزنامه‌ها، مجلات و ژورنال‌ها، شبکه اینترنت، تلویزیون، رادیو، و فیلم‌ها از این دسته‌اند. روزنامه‌تایمز به‌عنوان سردمدار سنت بریتانیایی که بیش از ۲۰۰ سال سابقه فعالیت دارد، معرفی می‌شود. تلویزیون و رادیو، بی‌بی‌سی و مدل‌ها و الگوهای اجتماعی، هنرپیشگان هالیوود، خواننده‌ها، رقص‌ها و موسیقی‌دان‌ها هستند.

۳.۹. تعصبات قومی

تنها کد مرتبط با این موضوع به اسکاتلندی‌ها مربوط می‌شود؛ مانند اسکاتلندی‌های مقیم سوئد که به سبب آگهی‌های تبلیغاتی که در کشور سوئد ساخته شده و در آن اسکاتلندی‌ها به تمسخر گرفته شدند، به اتحادیه اروپا شکایت کردند. در این آگهی، دو مرد اسکاتلندی در حالی که دو بلیت برای سوار شدن به قطار درجه یک دارند، میخواهند اسکاتلندی دیگری را که در جای چمدان‌ها پنهان شده با خود به داخل ببرند. در جایی دیگر، مردی با اصالت اسکاتلندی مقیم انگلستان توصیف می‌شود که خانه و کاشانه خود را از دست داده و شب‌ها در خیابان‌های لندن می‌خوابد. تعصبات قومی در میان دزفولی‌ها نیز وجود دارد.

یکی از مصاحبه‌شوندگان در این مورد چنین می‌گوید: «در کل، دزفولی‌ها به غریبه‌ها زیاد اعتماد نمی‌کنند و علیه آنها با هم متحد می‌شوند، اما بین خودشان هم اختلاف دارند. برای من همیشه جالب بود که چطور اهالی سیاهپوشان علیه محله صحرا بدر می‌ایستند».

۴. نتیجه‌گیری

برنامه آموزشی هرگز به معنای مفهوم ساده طرح و تعیین روش تدریس نیست و نمی‌تواند خشتی و عاری از جهت‌گیری‌های مشخص در شیوه و ابزارهایش باشد. در حقیقت، این لایه‌های زیرین در برنامه آموزشی نهفته هستند که محتوای آموزشی را با مفاهیم و موضوع‌های معین تبلیغ می‌کنند. در این راستا، نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که برنامه آموزشی نهفته چندان هم نهفته نیست چرا که مقوله‌ها و کدهای استخراج‌شده از کتاب‌های *هد وی* و *نیوهد وی* به وضوح درباره روش زندگی و سلیقه انگلیسی، اروپایی، و آمریکایی صحبت می‌کنند. این همه خلاف ادعاهایی است که در دنیای آموزش زبان انگلیسی در مورد محوریت نیازها، زمینه‌ها و خواسته‌های زبان‌آموزان در فرایند آموزش این زبان وجود دارد چرا که افراد به دلایل مختلف زبان انگلیسی را یاد می‌گیرند و دانش زمینه‌ای آنان در یادگیری آنها مؤثر است (آرکیان^۱، ۲۰۰۸). کلیکایا (۲۰۰۴) نیز یادآور می‌شود که نویسندگان بومی انگلیسی بافت و نیازهای محیط زندگی خود را مبنای تدوین کتاب‌های تجاری آموزش زبان انگلیسی قرار می‌دهند. یافته‌های این تحقیق هم مؤید این مطلب است و به طور خاص نشان می‌دهد که محتوای این کتاب‌ها نه تنها ربطی به زندگی زبان‌آموزان دزفولی ندارد بلکه با ارزش‌ها و روش زندگی آنان در بسیاری موارد در تضاد است.

در حقیقت، کتاب‌های تجاری آموزش زبان انگلیسی بدون در نظر گرفتن تفاوت‌ها در شرایط بومی زبان‌آموزان در سراسر جهان و با به کارگیری شگردهای تبلیغاتی در شرایط عدم وجود نمونه بومی مناسب به سلطه خود در بازار پرسود آموزش زبان انگلیسی ادامه می‌دهند و در عین حال باعث پیشبرد و جذاب جلوه دادن فرهنگ بومی خود زیر پوست برنامه آموزشی زبان نیز می‌شوند.

^۱ Arkian

- Arkian, A. (2008). "Topics of Reading Passages in ELT Course Books: What do our Students Really Read?". *The Reading Matrix*. 8(2). pp. 70-85.
- Apple, M.W. (1982). *Cultural and Economic Reproduction in Education: Essays on Class, Ideology, and the State*. Boston: Routledge & Kegan Paul.
- Berns, M. S. (1985). *Functional Approaches and Communicative Competence: English Language Teaching in Non-Native Contexts*. Unpublished Doctoral Dissertation. University of Illinois, Illinois.
- Bowles, S. & H. Gintis (1976). *Schooling in Capitalist America: Educational Reform and the Contradictions of Economic Life*. New York: Basic Books.
- Carless, D.R. (1998). "A Case Study of Curriculum Innovation in Hong Kong". *System*. 26(1). pp. 353-368.
- Cunningsworth, A. (1995). *Choosing your Course Book*. Oxford: Heinemann.
- Goodwin, A.L. (2010). "Curriculum as Colonizer: (Asian) American Education in the Current U.S. Context" [Abstract]. *Teachers College Record Abstracts*. vol. 112. pp. 3102-3138.
- Higgins, M., C. Smith & J. Storey (2010). *Modern British Culture*. New York: Cambridge University Press.
- Holly, D. (1990). *The Unspoken Curriculum*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Holliday, A. (1994). *Appropriate Methodology and Social Context*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hui, L. (1997). "New Bottles, Old Wine: Communicative Language Teaching in China". *English Teaching Forum*. 35(4). pp. 38-41.
- Hurst, N.R. (2004). *The Hidden Curriculum: Issues and Angst about Cultural Content in ELT Materials*. Unpublished Manuscript. Porto University, Porto, Portugal.
- Karavas-Doukas, E. (1995). "Teacher Identified Factors Affecting the Implementation of a Curriculum Innovation in Greek Public Secondary Schools". *Language Culture and Curriculum*. 8(1). pp. 53-68.

- _____ (1996). "Using Attitude Scales to Investigate Teachers' Attitudes to the Communicative Approach". *ELT Journal*. 50(3). pp. 187-200.
- Kilickaya, F. (2004). "Guidelines to Evaluate Cultural Contents in Text-books". *The Internet TESL Journal*. 10(12). pp. 38-48.
- <<http://www.metu.edu.tr/~kilickay>>
- Kırkgoz, Y. (2007). "Language Planning and Implementation in Turkish Primary Schools". *Current Issues in Language Planning*. 8(2). pp. 174-191.
- McLaren, P. (1989). *Life in Schools: An Introduction to Critical Pedagogy in the Foundations of Education*. Toronto: Irwin Publishing.
- Nunan, D. (2003). "The Impact of English as a Global Language on Educational Policies and Practices in the Asia-Pacific Region". *TESOL Quarterly*. 37(4). pp. 589-613.
- Parsons, T. (1959). *The School as a Social System: Some of its Functions in American Society*. Oxford: Heinman.
- Philipson, R. (1992). *Linguistic Imperialism*. Oxford: Oxford University Press.
- Singh, L.K. (2008). *Fundamental of Tourism and Travel*. India: ISHA Books.
- Wedell, M. (2004). "Giving TESOL Change a Chance: Supporting Key Players in the Curriculum Change Process". *System*. 31. pp. 439-456. doi:10.1016/j.system.2003.02